

1027

L'ocell

(ALDC, VII, 1566. L'ocell)

L'ocell és un 'animal vertebrat, ovípar, bípede, amb el cos cobert de plomes i les extremitats posteriors transformades en ales aptes per al vol'. El llat. vg. AUCELLUM, forma sincopada de AVICELLUM, der. de AVIS, és l'origen del cat. *au*, usat també al llarg dels segles, avui especialment per naturalistes, igualant el sentit de 'ocell gran' a l'ús que en fa el cast. La síncope antiga de *i* explica *ocell* que, encrueat amb *au* (< AVEU), va generar *aucell*, mentre que, quan la caiguda de *i* va ser posterior, el resultat va ser *au[z]ell*, amb una /z/ sonora, que trobem en les *Homilies d'Organyà*, en el *Curial* i en 10 poblacions actuals. *Ocell*, que en alguns punts conviu amb *aucell* (10, 18, 30, 39, 48), pot ser atribuïble a una alternança *au/-o-*, [u], del tipus *aubergínia/ubergínia*, *obergínia* (cf. Veny, 2013 b); *ocell* també alterna eventualment amb *moixó* (40, 44, 48, 49, 51, 58, 59, 64, 67, 86, 90, 95, 97, 103-105, 112, 123).

Moixó (s. XIV) deriva del llat. tardà MŪSCIŌNE, format per MŪSCA 'mosca' i el suf. dim. -ONE (> -ó), 'mosca petita', aplicat primer als ocells petits (com després a l'espècie marina de petita dimensió, *moixó* 'tipus de *Atherina*'; "*Moxó* [...]. Péix. [cast.] Ciento en boca. [...]", Figuera, 1840; cf. Duran, 2010, II: 239-240) i estès a 'ocell' en general; un canvi semàntic que també es troba en parlars de la "langue d'oïl" (cf. Gargallo/Veny, 2009: 406); la forma *m[u]ixó*, força estesa, presenta una [u] pròpia del canvi sistemàtic de [o] àtona > [u] en cat. or., però que també apareix en

punts nord-occ. (97, 103-105, 118, 119, 122-130, 133, 135) per dissimilació de [o]...[o] > [u]...[o] o per influència de la consonant labial; el manteniment de la [o] de *m[o]ixó* o de *m[o]ixon* 87, 94, 100 es troba en una quinzena de localitats nord-occ., mentre que una assimilació a la palatal [ʃ] ha generat la var. *m[i]xó* (i el dim. *mixonet* 64). *Maixons* 86 és resultat d'una dissimilació.

Pardal (s. XIV) (dim. *pardalet*) prové del llat. *PARDĀLIS (< gr. PÁRDALOS), der. de PARDUS 'lleopard', interpretat com un adjectiu referit a les taques de color negrós que distingeixen el lleopard del lleó i que s'estengué a altres animals com el pardal per la seva coloració; el val. va estendre el valor de *Passer domesticus* al de 'ocell' en general, que ja usava O. Pou, 1575 ("caça de pardals o moixons", el primer mot, propi del val., i el segon, del Principat, com és habitual en el lexicògraf gironí).

Gorrió 79 (var. *g[u]rrió* 75, per harmonia vocàlica, *gurió* 144, amb bategant) és un manlleu al cast. *gorrión* (cf. mapa 1037). *Niu* 75, 80 (< NĪDU) implica una metonímia per la qual s'aplica a l'ocell el nom del lloc on el crien; un mot nascut en el món infantil i relatiu inicialment als ocells petits ("*Niu*. Aucell de cāsta menuda. [cast.] Pájaro", Figuera, 1840).

En la distribució lèxica, *aucell* i *ocell* ocupen el cat. or.; *moixó*, el cat. nord-occ., i *pardal*, el val.; entre el cat. or. i el nord-occ., es troba una ampla faixa de convivència de *ocell* i *moixó*. És interessant el canvi semàntic de *moixó*, des de 'petita mosca', i del val. *pardal*, des de 'teulader, gorrió'; també el de *niu*, des de 'construcció per a criar els petits', que ha pres *nieró*, en altres llocs aplicat al 'covador'. Són mots normatius *ocell*, *moixó* ("nom comú dels ocells petits"), des del DG₁, 1932; *aucell*, *pardal*, des del DIEC₂, 2007 (però al DOrt, 1917 deia: "*aucell* [millor *ocell*]").

